

VÝCHOVA DIEŤAŤA V SÚČASNEJ SPOLOČNOSTI

RAISING A CHILD IN TODAY'S SOCIETY

Lenka Pasternáková

Abstrakt: Rodina je základnou bunkou spoločnosti a ako taká predchádza štátu a spoločnosti. Z toho vyplýva právo a povinnosť ochrany a podpory rodiny ako základnej jednotky spoločnosti. Príspevok sa zaoberá problematikou rodinnej výchovy v súčasnej spoločnosti a vymedzenými faktormi, ovplyvňujúcimi výchovu dieťaťa.

Kľúčové slová: rodina, rodinná výchova, dieťa, poslanie rodiny, spoločenské prostredie, škola, médiá, humánno-animálne interakcie.

Abstract: The family is the basic cell of society and as such precedes the state and society. This implies the right and duty to protect and support the family as the fundamental unit of society. The contribution deals with issues of family education in today's society and defined factors affecting the child's upbringing.

Keywords: family, family education, child, family mission, social environment, schools, media, human-animal interactions.

Nové spoločensko-ekonomické pomery na Slovensku po roku 1989, a aj vplyvom celosvetových zmien, si vyžiadali niektoré zmeny v doterajšej rodinnej politike i v celkovom chápaní postavenia, či miesta rodiny v hierarchii hodnôt človeka. Rodina, aj keď nepriamo, patrí do nášho poslania a ona je svojou prirodzenosťou predovšetkým spoločenskou inštitúciou, ktorej členovia sú zjednotení medziľudskými vzťahmi rôzneho druhu. Tieto vzťahy sú však spojené atmosférou lásky, komunikáciou a ich charakteristickou črtou je osobitná charizmatická vitalita.

Rodina je primárna sociálna skupina, ktorá sa po narodení dieťaťa stáva jeho prvým socializačným činiteľom. V rodine dieťa od narodenia získava predstavy o normách spoločenského styku, o pravidlách a modeloch správania sa v spoločnosti a začleňuje ich do svojho hodnotového systému v závislosti od prirodzených, biologických a psychických potrieb a podľa vzorov nadobudnutých od rodičov, prarodičov a ostatných členov rodiny s ktorými žije a vyrastá. Tieto predkladané vzory prostredníctvom osobného pôsobenia všetkých členov rodiny môžu nielen kladné, ale aj záporné znaky a tie ovplyvnia správanie a postoje dieťaťa v ďalších sociálnych kontaktoch v spoločnosti.

Výchova je celoživotný proces, prostredníctvom ktorého si človek osvojuje špecifické formy chovania a jednania, hodnoty (Kraus 2001). Dieťa sa učí ako reagovať pri konfliktoch, ako pristupovať k riešeniu konfliktných situácií, presadzovať svoj názor, zastávať svoj svetonázor. Keď je rodina zdrojom negatívneho správania, preukazuje nedostatky v osvojovaní si spoločenských, mravných, hygienických a pracovných návykov, sťažuje sa socializácia dieťaťa a dieťa má tendenciu správať sa patologicky. Ak dieťa sa nedokáže vhodným spôsobom začleniť so akejkoľvek skupiny, snaží sa zapôsobiť a pokúša sa to rôznymi – i nevhodnými spôsobmi a prejavmi správania, napríklad sa stotožní so skupinou s antisociálnym správaním (Višňovský 2008).

Rodina je základom a oporou spoločnosti a jej podstatnou úlohou je služba životu: v rodine sa rodia občania a v rodine nachádzajú prvú školu tie čnosti, ktoré sú dušou života a

rozvojom samotnej spoločnosti. Samotná skúsenosť rodinného spoločenstva a účasti na živote rodiny je prvým a základným prínosom pre spoločnosť. Rodina zastáva dôležitú úlohu vtedy, keď slúži životu, keď formuje občanov zajtrajška, keď im odovzdáva ľudské hodnoty, ktoré základom každého národa, keď uvádza deti do spoločnosti. Rodina je totiž všeobecným dedičstvom ľudstva.

Ďalšou úlohou rodiny je vychovávať vlastné deti k láske a pestovať medziľudské vzťahy na základe lásky, aby sa samotná rodina neuzavrela do svojho okruhu, ale okrem toho, že je povinná byť zodpovednou za celú spoločnosť, aby bola otvorená voči spoločenstvu, nechala sa viesť spravodlivosťou, solidaritou a starostlivosťou o druhých. Ďalším osobitným prejavom solidarity rodiny je ochota vziať do opatery alebo adoptovať si deti, ktoré rodičia opustili alebo sa nachádzajú v ťažkej životnej situácii. Skutočná materinská a otcovská láska dokáže ísť oveľa ďalej, ako sú telesné a rodinné zväzky, a prijať deti aj z iných rodín a poskytnúť im všetko, čo potrebujú pre život a svoj plný rozvoj. Rodina nie je produktom kultúry, výsledkom nejakého vývoja, spoločného spôsobu života, ktorý má nejaké spoločenské usporiadanie. Ona je prirodzenou inštitúciou, ktorá predchádza každé politické alebo právne usporiadanie. Muž a žena sa bezpodmienečne dávajú jeden druhému a milujú sa láskou, ktorá je otvorená životu. Rodina je v súčasnej kultúre vystavená mnohým rizikám, hrozbám a problémom, ktoré všetci poznáme. Ku vnútornej krehkosti a nestabilite sa pridružuje tendencia rozšírená v spoločnosti a kultúre, odmietajú jedinečný charakter a vlastné poslanie rodiny založenej na manželstve.

Odborníci, ktorí sa rodinnej problematike venujú, popisujú štrukturálne zmeny rodiny:

- *demokratizácia rodinných vzťahov*, ktorú charakterizuje postupná premena tradičných, patriarchálnych rodinných vzťahov (dominantná autorita muža, podriadenosť detí voči rodičom) na moderné vzťahy založené na partnerstve, rovnoprávnosti,
- *individualizácia rodinných vzťahov*, t.j. prechodom od vzťahov priorityne určených pôvodom človeka ku vzťahom voleným, slobodným výberom založených na vzájomnej diskusii,
- *dynamizácia rodiny* sa prejavuje tým, že rodina sa stáva otvorenejšou, prístupnejšou a pružnejšie reaguje na zmeny, ktoré prináša vývoj spoločnosti a vývin členov rodiny“,
- *pluralizácia rodinných štruktúr* znamená, že k tradičnej forme rodiny pribúdajú ďalšie formy so špecifickou štruktúrou vzťahov v rodine.

V dnešnej dobe sa s určitou ľahkosťou a povrchnosťou navrhujú a predkladajú „alternatívy“ k rodine, označovanej ako tradičná. Tým sa pozornosť zameriava od problému rozvodu až po problém "partnerských dvojíc", od liečenia ženskej neplodnosti až po lekárske asistované plodenie, od potratu až po výskum embryí a kmeňových buniek, od problematiky antikoncepcných tabletiiek až po problém tabletky „po“, ktorá je vyslovene abortívna. Stáva sa tiež, že práva a výhody skutočnej rodiny sa udeľujú aj tzv. krátkodobým dvojiciam, ktoré sa nechcú angažovať ani v civilnom manželstve. Tvár rodiny sa teda zmenila. Je potrebné zdôrazniť, že dochádza k stále silnejšej „privatizácii“ rodiny a tendencii rodinu redukovat' na čo najmenší počet členov - t.j. otec, matka a jediné dieťa.

Mnohé rodiny, ktoré prežívajú hodnotu pevnej a vernej jednoty, musíme konštatovať, že nestálosť manželského zväzku je jednou z charakteristík súčasného sveta. Nevyhla sa žiadnemu svetadielu a vyskytuje sa v každej sociálnej rovine. Takáto prax však oslabuje rodinu. O rozvode treba povedať, že nie je len otázkou právneho poriadku. Nie je to len „kríza“, ktorá prejde. Rozvod hlboko vplýva na ľudskú skúsenosť. Navždy poznačuje každého člena rodiny, no najviac trpia deti. Manželstvo sa už mnohokrát nepovažuje za dobro pre spoločnosť a jeho „privatizácia“ prispieva k redukcii alebo dokonca odstráneniu jeho

verejnej hodnoty. Táto sociálna ideológia pseudoslobody vedie jednotlivca konať na prvom mieste podľa svojich záujmov, pre svoje výhody. Závazok prijatý voči manželovi/manželke nadobúda charakter obyčajnej zmluvy, ktorú možno neobmedzene prehodnocovať.

V súvislosti s uvedeným je dôležité konštatovať, že mnohí mladí ľudia si formujú idealistickú alebo až dokonca mylnú predstavu dvojice ako záruku šťastia bez mračien a naplnenia vlastných túžob bez ceny, ktorú treba zaplatiť. Tak sa môžu dopracovať k skrytému konfliktu. Keď sa dostaví kríza, manželský pár sa pri jej riešení príliš často nachádza osamotený. Nemajú nikoho, kto by ich mohol počúvať a priniesť svetlo, čo by im azda umožnilo vylúčiť nezvratné rozhodnutie. Tento nedostatok pomoci spôsobuje, že dvojica zostáva uzavretá vo svojom probléme a často krát nevidí už nič iné, než rozluku alebo dokonca rozvod ako riešenie vlastnej bezútešnosti.

Aj veľký komplex ekonomických faktorov silne vplýva na rodinu, na určenie jej hodnôt, organizáciu a funkcie. Veľkú časť života rodiny v istej miere podmieňujú a určujú príjmy a výdavky, ktoré sú nevyhnuté na uspokojenie základných životných potrieb, nedostatok rezerv a nedostatok práce, ktorý zasahuje tak rodičov ako aj deti.

V dnešnej dobe je ťažko povedať či je stav rodín v našej spoločnosti taký, ako by mal byť. Existuje viacero druhov rodín. Mnohopočetné, jednogeneračné, dvoj a viac generačné, rodiny s jedným rodičom, rozvrátené rodiny a mnohé iné. Sú mnohé inštitúcie, ktoré sa snažia napomáhať rodinám a ich životu v spoločnosti. Pomáhajú rodinám, ktoré stratili otcov, či takým, ktorých členovia boli týraní alebo inak poškodzovaní. Snažíme sa o to, aby naše rodiny boli dokonalé a správne ovplyvňujúce vývoj maloletých.

Ešte v prvej polovici 90. rokov pritom až za polovicou rozvodov, kde bola vina na strane muža, stáli takzvané patologické príčiny (18 % alkoholizmus, 15 % nevera, v 11 % nezaujem o rodinu a iné). V roku 2011 už však tieto príčiny ustúpili do úzadia a začalo sa hovoriť o rozdielnosti pováh, názorov a záujmov, ktorá od roku 2006 s jedinou výnimkou každoročne presahuje 60 %. U mužov zároveň alkoholizmus v posledných rokoch štatisticky predbehla nevera.

Človek je spoločenský tvor a ak v ňom rozvíjame vlohu rozvíjať sa v sociálnom prostredí, ak dieťa získava dôveru v ľudí, osvojuje si určité sociálne postoje a roly, je na správnej ceste „k ľuďom“, otvára sa dieťaťu cesta k spoločnosti, k životu medzi ľuďmi. Záleží na tom však, o aký sociálny vplyv sa jedná. Krajčová a Pasternáková (2009) uvádzajú podmienky úspešnej socializácie dieťaťa v rodine, ktorými sú:

- primerané emocionálne podnetné prostredie zodpovedajúce individuálnym potrebám dieťaťa;
- kvalitná interakcia a komunikácia v rodine;
- rodičia ako vhodný model;
- primerané prejavy lásky a uznania vo vzťahu k dieťaťu;
- rešpektovanie dieťaťa ako samostatnej bytosti.

Sekundárnym činiteľom sa neskôr stávajú rovesníci, kamaráti, spolužiaci a spoločnosť. V socializačnej funkcii rodine pomáhajú aj ďalšie inštitúcie, škola, cirkev a masmédiá (Potočárová 2008).

Ak rodina plní všetky základné funkcie pre všetkých členov nastáva čas homeostázy – rovnováhy potrieb a ich uspokojovania, všetci sú spokojní, rodinu vnímajú pozitívne, aktívne sa zapájajú do plnenia jej funkcií, efektívne komunikujú, vymieňajú si pozitívne emócie, konštruktívne riešia problémy, vzájomne si pomáhajú, rešpektujú sa.

Z hľadiska plnenia jednotlivých funkcií rozlišujeme rodiny (Potočárová 2008):

- *harmonické, resp. funkčné* – primerane plnia všetky funkcie a dokážu zabezpečiť optimálne prostredie pre rozvoj všetkých členov rodiny,
- *konsolidované rodiny* – pri plnení niektorých funkcií sa môžu vyskytnúť problémy, ktoré však nenarúšajú funkčnosť rodiny, rodina je zvyčajne schopná riešiť problémy vlastnými silami
- *disharmonické, resp. dysfunkčné rodiny* – vyskytujú sa vážnejšie problémy pri plnení jednotlivých funkcií, čo môže ohroziť fyzický, psychický a sociálny vývin členov rodiny vrátane detí.

Je všeobecne známe, že predpokladom zdravého vývinu jednotlivcov je funkčná rodina. Táto rodina, aj keď niekedy prechádza etapami narušenia rovnováhy, vie ich rýchlo a efektívne zvládnuť. Rodina, ktorá prestáva plniť alebo neplní dôležité funkcie, je dysfunkčná. Dysfunkčnosť rodiny môže byť akútna, čo znamená, že rodina aktuálne nezvláda niektoré dôležité funkcie a potrebuje krátkodobú pomoc – materiálnu, finančnú, poradenskú. Je to prechodný stav a rodina aj sama participuje na riešení svojich problémov. Oveľa zložitejší problém predstavuje chronická dysfunkčná rodina, ktorá si už zvykla na svoj stav a nie je motivovaná, aby sa podieľala na riešení svojej situácie, očakáva, že všetky problémy za ňu vyrieši niekto iný.

V súvislosti s prostredím Potočárová (2008) zastáva názor, že *prostredie* v ktorom dieťa vyrastá výrazne ovplyvňuje jeho vývin. Prostredie je dôležitým činiteľom, ktoré ovplyvňuje človeka. Pokladá za nemenej dôležité faktory pre celkový rozvoj človeka vonkajšie faktory. Tie tvoria spoločenské prostredie, ktoré delíme na:

- *mikroprostredie*, ktorým je rodina a jej členovia. Rodinné prostredie tvoria otec, matka, súrodenci, prípadne starí rodičia a širšie príbuzenstvo. Tí všetci svojou starostlivosťou, láskou, záujmom, rozvíjajú a ovplyvňujú psychiku dieťaťa. Záleží veľmi na vzťahoch medzi členmi v rodine, aby boli pre dieťa prínosom. Dieťa preberá vzorce správania od svojich rodičov a členov s ktorými žije. Ak vyrastá v málo podnetnom prostredí, dieťa trpí psychickou depriváciou a môže sa odraziť v rozumovej a citovej oblasti;
- *mezoprostredie*, tvorí škola, rovesníci, miestne, oblastné a krajové zvláštnosti daného prostredia. Je po rodine druhým, a nemenej dôležitým činiteľom ovplyvňujúcim výchovu dieťaťa. V školskom prostredí v prvom rade je to učiteľ – jeho autorita, pretože učiteľ nielen vzdeláva, ale aj vychováva. Pôsobí na dieťa v mnohých smeroch a taktiež osobným príkladom. Školská trieda sa po rodine stáva modelom fungovania spoločnosti a širšieho prostredia. Nemenej dôležitým činiteľom je žiacky kolektív. Dieťa sa začlení do školského kolektívu, vo väčšine prípadov medzi svojich rovesníkov a učí sa fungovať v tomto prostredí. Individuálne osobitosti sociálneho vývinu predurčujú postavenie dieťaťa v kolektíve triedy. Na to, aby dieťa v kolektíve zinteriorizovalo je potrebné ho na to pripraviť. Znamená to, potláčať jeho egoizmus, naučiť ho chápať iných, ochotne im nezištne pomáhať.

Kraus a Poláčková (2001) zastávajú názor, že cieľavedomé poznávanie človeka človekom sa najviac uplatňuje vo výchovno-vzdelávacom procese. Naučí sa pracovať v kolektíve, byť súdržný s členmi kolektívu, nachádza v ňom ochranu, má možnosť prežívať pozitívne pocity z úspechov pri riešení spoločných úloh a aktivít. Škola plní mnoho funkcií pri výchove detí – socializačnú, personalizačnú, kvalifikačnú, selektívnu a legitimitačnú;

- *makroprostredie*, je výsledkom politických, spoločenských a kultúrnych podmienok;

- *exoprostredie*, je prostredie nepriamo pôsobiace na človeka. Môžu byť nimi zmeny v prostredí, v ktorom nepriamo zasahuje do jeho života. Napríklad môže to byť istá negatívna zmena v sociálnom fungovaní človeka a tá bude príčinou konfliktných situácií v rodine. Alebo profesionálne prostredie rodičov, ktoré nepriamo prostredníctvom otca a matky ovplyvňuje záujmy a smerovanie detí v dospelosti.

Vplyv na tento proces má dedičnosť a výchova. Nezanedbateľným činiteľom je prostredie dieťaťa a aktívna účasť vychovávaného na výchove (Potočárová 2008).

Masové komunikačné prostriedky sú považované za jedného z významných socializačných a výchovných činiteľov, pretože prostredníctvom nich sa v súčasnosti môže intenzívne a zámerne pôsobiť na jednotlivca i na sociálne skupiny a urýchľovať alebo spomaľovať proces ich výchovy.

Masmédia spolu s rodinou a školou sa stavajú významným makro sociálnym činiteľom výchovy. Pod prostriedky masovej komunikácie zaraďujeme: tlač, rozhlas, televíziu, video, internet, DVD a iné. Ich vzdelávacia a výchovná funkcia je nesporná, ale na druhej strane sú často považované za potenciálnu hrozbu pre hodnoty, ktoré svojim deťom vštepujú rodičia, učitelia. Jedným zo silne pôsobiacich sociálnych vplyvov masovokomunikačných prostriedkov je televízia. Názory na televíziu sú rozdielne. Jej vplyv je iste v mnohých smeroch pozitívny. Klodom je, keď televízia vstúpila do nášho života, získali sme mnoho informácií, stali sme sa múdrejšími, rozšírili sme si obzor, ale život sa v mnohom aj ochudobnil. Vytratil sa chvíle, keď sa rodiny stretávali pohromade, aby sa rozprávali, vymenili názory, radili. Je nutné brať do úvahy i jej nesporne negatívny vplyv (násilie, nemorálnosť, vulgárnosť, bezcitnosť a pod.) Mladí ľudia nielenže unikajú pod jej vplyvom spod výchovného pôsobenia rodičov, ale často vstupujú s nimi do priameho konfliktu. Rodičia by mali aktívne vstupovať do vzťahu média – deti tým, že selektujú programy, ktoré deti môžu sledovať alebo, že kriticky hodnotia spoločne sledované programy.

Počítače a internet sú už tiež bežnou súčasťou nášho života a ako také nepochybne prinášajú mnohé benefity, ktoré možno označiť za výrazne socializačné činitele. Pri nadmernom používaní sa však môžu stať významným desocializačným faktorom.

Počítače sú vo veľkej miere obľúbené ako nástroj pre hernú činnosť. Mnoho hier je založených na násilí, nesú známky asociálnej povahy oddychovej činnosti. Čas strávený hraním hier odsúva dieťa zo spoločenského kontaktu s druhými ľuďmi, čo môže mať nepriaznivý dôsledok na rozvoj komunikačných zručností a vnímavosti voči citom a potrebám ostatných. Najzávažnejšou nežiaducou vlastnosťou je neprimerané zamestnávanie dieťaťa, ktoré vedie k zanedbávaniu jeho školských povinností. Škodlivosť počítačových hier nespočíva len v nadmernej spotrebe nekvalitne využitého času, ale rôzne hry a virtuálna realita neúmerne evokujú pocity agresivity, a ponukou imaginárneho usporiadania sveta a vzťahov odvádzajú dieťa od správneho chápania reality, a následne jeho adaptabilitu v skutočných aktivitách a vzťahoch.

Pri nadmernom chatovaní postihnutý jedinec často zanedbáva svoje reálne vzťahy pre povrchné kontakty na internete. Rizikovosť virtuálnych závislostí spočíva v zaostávaní sociálnych zručností, v zanedbanom vývoji pohybového systému, dieťa zažíva virtuálne nevoľnosti (napr. poruchy rovnováhy na počítačových simulátoroch pohybu). Podobné vlastnosti má aj surfovanie na internete, kedy dieťa popri neúmernom pohlcovaní času, fyzickej a psychickej energie, absorbuje prostredníctvom internetu veľké množstvo nevhodných informácií, nadväzuje povrchné internetové kontakty, pre ktoré často zanedbáva reálne vzťahy vo svojom okolí.

Rodina je stále prvým najprirodzenejším a najdôležitejším prostredím, v ktorom dieťa nadobúda skúsenosti a formuje si hodnotový systém. V dnešných na média bohatých rodinách do týchto skúsenosti vstupujú aj média. Tak ako sa rodičia napríklad snažia viesť deti k zdravému životnému štýlu a na druhej strane chrániť svoje deti pred nebezpečenstvom ohrozujúcim ich zdravie, mali by do výchovného procesu zahrnúť aj výchovu k zodpovednému používaniu médií.

Rodina pôsobí na dieťa do určitého veku ako jediná inštitúcia, ktorá na neho výchovne vplýva a formuje ho. Podľa Potočárovej (2008) rodina nemôže zabezpečiť komplexný rozvoj len svojimi vlastnými silami, ale je odkázaná na spoluprácu s inými odbornými inštitúciami. A tou je práve škola, ktorá je po rodine ďalším najvýznamnejším výchovným činiteľom dieťaťa. Spojitosť rodiny a školy je úplne prirodzená, pretože obidvom týmto inštitúciami ide predovšetkým o napĺňanie spoločných zámerov – bio-psycho-sociálny rozvoj osobnosti dieťaťa. Dopĺňajú to Krajčová a Pasternáková (2009, s. 61), ktoré škole pripisujú „tradičnú funkciu, ktorej úlohou je poskytovať na profesionálnej úrovni vzdelanie žiakom, prispievať k plnohodnotnému osobnostnému rozvoju človeka, poskytuje kvalifikáciu a vytvára predpoklady pre integráciu do spoločenského života.“ Podľa týchto autoriek, je škola s adekvátnou klímou a priaznivými vzťahmi rozvíja motiváciu, schopnosti, emocionálne a charakterové vlastnosti osobnosti, samozrejme za predpokladu pozitívnej intervencie a bez rušivých aspektov školy.

Hlavnou úlohou školy je vychovávať mladú generáciu. Tieto výchovné inštitúcie zodpovedajú len za niektoré oblasti výchovy, a ani vtedy nie je ich „parciálna zodpovednosť úplne autonómna“ (Potočárová 2008, s. 159).

„Škola a rodina sú pre dieťa veľké authority, ktoré by mali medzi sebou spolupracovať“ Špánik (1994, s. 54). Aby sa vytvorilo ozajstné partnerstvo medzi dvoma pre dieťa dôležitými inštitúciami by mali by vzájomne spolupracovať, musia rozvíjať a zdokonaľovať zručnosť, komunikovať, vyjednávať, pozitívne vnímať vzájomné vzťahy a ciele.

Základom dobrých vzťahov medzi školou a rodinou je fungujúca komunikácia, ktorá je často krát iba metou, ku ktorej by chceli všetci smerovať. Vzájomné počúvanie môže iba pomôcť dieťaťu k bezproblémovej účasti na školskom vzdelávaní, zabrániť, aby bolo školou frustrované a stresované. Rodičia by mali vážiť slová na adresu školy, jej kvality, postupov.

V súčasnej spoločnosti sa ako jeden z významných faktorov, výrazne ovplyvňujúcich vývin osobnosti dieťaťa, javí aj kontakt so zvieratami, zvlášť, ak je dieťa vedené k zodpovednému vzťahu k zvieratám a životnému prostrediu vôbec. Pozitívny vplyv kontaktov detí so zvieratami v rodinách sumarizovala Šoltésová (2012, 2014a, 2014b). Podľa autorky je možné jednotlivé benefity rozčleniť do viacerých oblastí, z ktorých vyberáme nasledujúce:

- *učenie* - ktoré je efektívnejšie, ak sú deti v pozorovaných javoch emocionálne zainteresované, keďže vzťahy detí k zvieratám často predstavujú dôležité emocionálne väzby s vysokou mierou intimity. Zviera je zdrojom premenlivých a zmysluplných podnetov a učenie sa tak stáva prirodzeným a spontánnym;
- *empatia* - pozitívne vzťahy so zvieratami, ktorých správanie a komunikácia sú jednoznačné a ľahko „čitateľné“, najmä ak ide o častý kontakt, napomáhajú u detí rozvíjať empatiu, schopnosť chápať prežívanie, potreby a motívy iných, súcitiť, rozvíjať prosociálne správanie (Matoušek 2003; Matějček 1997, 1999). Porozumenie prejavom, komunikácii, potrebám zvierat následne uľahčuje naučené aplikovať ako do medziľudských vzťahov;

- *komunikácia* - zvieratá sú zdrojom konverzačných tém, zároveň facilitujú nadväzovanie medziľudských vzťahov a pôsobia v týchto vzťahoch ako ľadoborce (uvoľňujú napätú atmosféru a počítačnú neistotu), komunikácia s nimi napomáha rozvoju slovnej zásoby, správnej výslovnosti, porozumenie reči. Podľa Edney (1995, in: Šoltéssová 2014a) „deti vyrastajúce v prítomnosti spoločenských zvierat efektívnejšie neverbálne komunikujú a lepšie rozumejú neverbálnym signálom“;
- *výchova* – pričom ide napr. o rozvoj pozitívnych vzťahov okoliu, rozvoj rodičovských postojov, zodpovednosti, spôsobilosti starať sa o niekoho;
- *sociabilita* – pričom kontakt so zvieratami podporuje rozvoj sociálnych kompetencií, zodpovednosti, prosociálneho správania. Deti, ktoré vlastnia zviera, sú rovesníkmi vnímané ako obľúbenejšie, spoločensky prítiahlivejšie, čo výrazne podporuje spontánnosť a napomáha kvalite i kvantite sociálnych interakcií Morley a Fook 2005, in: Šoltéssová 2014a; Melson, 1998, 2001, 2003, in: Šoltéssová 2014a).

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- KRAJČOVÁ, N. a L. PASTERŇÁKOVÁ, 2009. *Štýly výchovy v rodine v kontexte s hodnotovou orientáciou detí*. Prešov: Prešovská univerzita. ISBN 978-80-555-0003-4.
- KRAUS, B., V. POLÁČKOVÁ et. al., 2001. *Člověk – prostředí - výchova. K otázkam sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.
- MATĚJČEK, Z., 1997. *Co, kdy a jak ve výchově dítěte*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-085-5.
- MATĚJČEK, Z., 1999. Malá domácí zvířata a děti. In: *Forum medicinae*. Roč. 1, č. 2, s. 34 - 39. ISSN 1212-4230.
- MAŤHOVÁ, Lenka, 2007. Autonomie, nezávislosť a uspokojovanie potrieb osôb vyššieho veku. In: *Kontakt*. Roč. IX, č. 2, s. 343-352. ISSN 1212-4117.
- MAŤHOVÁ, Lenka, 2012. Canisterapie u seniorů s demenci. In: *Psychiatrie pro praxi*. Roč. 13, č. 3, s. 133-135. ISSN 1803-5272.
- MATOUŠEK, O., 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Tretie, rozšírené a prepracované vydanie. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86429-9.
- POTOČÁROVÁ, M., 2008. *Pedagogika rodiny*. Bratislava: UK BRATISLAVA. ISBN 978-80-223-2458-8.
- ŠOLTÉSOVÁ, D., 2014a. Využitie humánno-animálnych interakcií v náhradnej starostlivosti o deti. In: *Vplyv širšieho sociálneho prostredia v procese integrácie detí z detského domova: zborník príspevkov z vedeckej konferencie organizovanej k 35. výročiu založenia Detského domova Sečovce dňa 18. septembra 2013 v Trebišove*. Sečovce: Detský domov Sečovce, s. 40-55. ISBN 978-80-971669-2-2.
- ŠOLTÉSOVÁ, Denisa, 2014b. *Rizikový pojem „canisterapia“*. Prešov: FF PU. ISBN 978-80-555-1119-1. Dostupné z: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Soltesova1>.
- ŠOLTÉSOVÁ, Denisa, 2012. Zviera ako integračný prvok medzigeneračných vzťahov. In: BALOGOVÁ, Beáta, ed. *Medzigeneračné mosty - vstupujeme do roka medzigeneračnej solidarity : zborník príspevkov z konferencie s medzinárodnou účasťou 10.11.2011 v Prešove*. Prešov: FF PU, s. 292-306. ISBN 978-80-555-0548-0.
- ŠPÁNIK, M., 1994. *Sociálna determinácia výchovy v rodine a v škole*. Bratislava: PF UK v Bratislave. ISBN 80-966994-3-1.
- VIŠŇOVSKÝ, Ľ. a kol., 2007. *Základy rodinnej výchovy*. Banská Bystrica: 1. vyd. Banská Bystrica: PF UMB, OZ Pedagog. ISBN 978-80-8083-443-2.

Autorka:

doc. PaedDr. Lenka Pasternáková, PhD.

Katedra pedagogiky Fakulty humanitných a prírodných vied, Prešovská univerzita v Prešove

Ul. 17. novembra 1, 081 16 Prešov

e-mail: lpaster@unipo.sk